

№ 27-28 (79-80)
Декабрь 2009 г.

Глусская ПАНОРАМА

КАЛЕНДАРЬ

ДЕКАБРЬ

1

20 декабря
1522 г. владелец
Глусского замка
князь Юрий Ива-
нович Дубровиц-
кий получил от
великого князя
Великого Княже-
ства Литовского и

короля польского Жигимонта I раз-
решение основать рядом с замком
поселение и организовать там тор-
говлю, удостоверенное специальной
грамотой. Первое упоминание в до-
кументах Глуска Дубровицкого, на ме-
сте которого находится современный
Глуск.

ДАРАВАЛЬНАЯ ГРАМАТА КАРАЛЯ УЛАДЗІСЛАВА IV ШЛЯХЦІЧУ ПА- ЛУБІНСКАМУ З ДАЗВОЛАМ НА ПРАВЯДЗЕННЕ ШТОГАДОВАГА КІРМАШУ У ЯГО МЯСТЭЧКУ ГЛУСК

20 снежня 1646 г.

Мы, Владислав IV... (T), объявляем
этой нашей грамотой, кому об этом знать
надлежит, что т.к. доблестные рыцари,
досточтимые сановники и все жители
нашего государства не представляют себе
большего счастья, чем свобода, за кото-
рую они готовы не только отдать свое
имущество, но и рисковать жизнью, то
мы нисколько не противимся их стремле-
ниям, но, наоборот, относимся к ним со
всей нашей благосклонностью и любовью
и никому из этих мужественных людей не
отказываем в своей королевской милости.
Так, благосклонно сизойдя к внесенному
нам прошению сына пернавского воеводы,
благородного Александра Полубинского,
принимая во внимание его благородное
происхождение и заслуги его предков пе-
ред Речью Посполитой, мы этой грамо-
той разрешаем ему устраивать ярмарку

Александр-Гилларий Полубинский

20 декабря 1646 года владелец
Глуска Дубровицкого Александр-Гил-
ларий Полубинский получил от коро-
ля польского Владислава IV разре-

в его местечке, именуемом Глусском Дуб-
ровицким, расположенным в Новогрудском
пов., один раз в год, перед русскими запус-
тами, за 2 недели до Копыльской ярмарки.
Ярмарка должна длиться всю неделю, т.к.
обычно кутцы, направляющиеся из различ-
ных украинских городов на ярмарку в Ко-
пыль, съезжаются и останавливаются в
указанном выше местечке.

Гарантируем нашим именем и именем
наших королевских наследников, что, на-
чиняя с числа, указанного в этой грамоте,
ярмарки будут проводиться в мест. Глус-
ское неизменно, и другие окрестные мес-
течки не будут чинить этой ярмарке пре-
ятствий.

Разрешаем по примеру других наших
городов и местечек, находящихся в Вел. кн.
Лит., людям любого сословия приезжать
ежегодно на упомянутую ярмарку со все-
ми товарами в таком количестве, какое у

шение на устройство перед русски-
ми запустами (Масленица), за 2 не-
дели до Копыльской ярмарки, еже-
годной ярмарки продолжительнос-
тью в одну неделю.

25 декабря 1895 года в дерев-
не Байлюки родился Ефим Кипель,
белорусский общественный деятель,
педагог, публицист, активист белорус-
ской диаспоры в США. Участник
съезда в Смоленске, провозгласив-
шего Белорусскую Советскую Соци-
алистическую Республику. Подвергся
политическим репрессиям 1930-х го-
дов. Председатель 2-го Всебелорус-
ского конгресса. Умер в 1969 г. в
США.

11 декабря 2002 года в Минске
умер Сергей Граховский, белорусский
поэт, прозаик и переводчик, чье дет-
ство и юность прошли в Глуске. Под-
вергся политическим репрессиям
1930-х годов. Умер в 2002 г. в Минске.

них имеется, продавать эти товары, а
также покупать, торговать или обмени-
вать. Однако в указанном местечке не дол-
жно быть таких людей, которым общее
право запрещает предоставлять убежи-
ще.

Подтверждая все это, для большей
достоверности собственноручно подписав
эту грамоту, мы приказали приложить к
ней печать Вел. кн. Лит.

Дано в Варшаве дня 20 декабря меся-
ца года господня 1646, царствования на-
шего польского года 14, а шведского 15.

Владислав, король.

Франциск Гаховский, референдарный
и писарь Вел. кн. Лит.

Пераклад з польской мовы.

Белоруссия в эпоху феодализма.
Мн., 1959. Т. 1. С. 186—187.

Приводится по тексту: «Ла-
мяць. Глускі раён». Мінск, БЕЛТА,
1999, с. 63.

АРЫШТЫ. СПРОБЫ ФАБРЫКАЦЫИ ПРАЦЭСУ

Яўхім Кіпель – прэзідэнт Другога Беларускага кангрэсу, пісьменнік, публіцыст. Мікола Рыжы. 1993.

Масавыя арышты пачаліся ў 1930 годзе. У першай палове году арыштоўвалі па два, па трох чалавекі ў месяц, а ў ліпені арыштовалі некалькі сот чалавек. Арыштовалі ня толькі навуковых супрацоўнікаў Акадэміі Навук ды ўніверсітэту, але і мно-га настаўнікаў з раённых гарадоў. У першую хвалю арыштаў трапіла амаль уся беларуская эліта: акадэмік Я. Лёсік, С. Некрашэвіч, Б. Эпімах-Шыліца, прафэсары М. Азбукін, І. Ва-спілевіч, Г. Гарэцкі, Я. Дыла, П. Жаў-рыд, І. Серада, А. Смоліч, Я. Су-шынскі, М. Пракулевіч, А. Цывікевіч, доктары І. Цывікевіч, інжынер Ч. Род-зевіч ды шмат іншых. Разам зь імі арыштовалі некалькі сот маладзей-шых беларусаў.

Кожнаму арыштованому выст-авілі абвінавачаныне, што ён зьяўля-еца сябрам контэррэвалюцыйнай арганізацыі «Саюз Адраджэння Бела-руси» (САБ), якая ставіла сабе за мету стварыць незалежную Беларускую Рэспубліку. Зразумела, што кожны арыштованы са скурывы вылазіўся і даводзіў, што ён ні ў які САБ не ўва-ходзіў. Кожны патрабаваў ад сълед-чых, каб тыя далі доказы яго ўдзелу ў тайной арганізацыі. Так цягнулася месяцы два, а потым вэрсію аб САБ

адкінулі і прыдумалі новую, што нібы існавала тайная контррэвалюцыйная арганізацыя «Саюз Вызвалення Беларусі» (СВБ), якая імкнулася адара-ваць Беларусь ад Савецкага Саюзу і далучыць яе да Польшчы. А каб зьдзейсніць гэта, СВБ быццам-бы наладзіў контакт з польскім генэраль-ным штабам і адтуль атрымваў інструкцыі і грашовую дапамогу. Справу пачалі нанова: кожнага ізноў выклікалі і прад'яўлялі абвінавачаныне ў прыналежнасці да СВБ. Такое абвінавачаныне было значна цяжэйшае за першае. Гэта — здрада на ка-рысьць буржуазнае дзяржавы. За ўтварэнье такое арганізацыі па са-вецкіх законах належыць толькі рас-стрэл.

За год да арышту беларускіх нац-дэмаў на Украіне адбыўся судовы працэс над арганізацыяй «Саюз Вызвалення Украіны», якой ніколі не існавала. Беларускую і украінскую справы хацелі ўвязаць у адно.

Становішча пагаршалася яшчэ тым, што знайшліся съведкі, якія паць-вяджалі абвінавачаныне. Адным з такіх съведкаў быў У. Дзяржынскі, зна-ны літаратурны крытык, аўтар літара-турнай хрэстаматыі, швагер З. Бядулі. Што яго прымусіла стаць на такі шлях, застаецца таямніцай. Праўдзівасць вымагае адзначыць, што съведка ён быў малакаштоўны: калі яго пры-водзілі на вочную стаўку, ён, нізка спусціўшы галаву і ня гледзячы на абвінавачанага, заўсёды гаварыў: «Здаецца, гэта было». Спрэчкі гэты змушаны съведка не распачынаў, пасля трох трафарэтных словаў ён адварочваўся, і канвой адводзіў яго назад у камэру.

Другі съведка — М. Красінскі, пра-якога варта сказаць колькі словаў. У свой час ён, здаецца, выкладаў лі-таратуру ў беларускай гімназіі ў Вільні. Быў нахабны. Належаў да партыі. Было яму тады гадоў сорак пяць. Нежанаты. Пасля съмерці мітрапаліта Мельхіседэка камуністы аблюбавалі Красінскага на беларускага мітрапаліта і для гэтае меты яго правялі це-разь мяжу з Заходнім Беларусем ў Менск. Вернікі і съвятары зразумелі, што калі яго камуністы хочуць пас-тавіць на мітрапаліта, дык ён будзе мітрапаліт камуністычны, а не хрысь-ціянскі, і па гэтай прычыне ня сталі знаёміцца зь ім, а нават і гаварыць зь ім не захацелі.

Пасля няўдачы з мітрапаліцтвам камуністы ўладкавалі яго на ад-

міністрацыйную пасаду ў Дзяржаўны Тэатар. Там ён працаваў можа з год. У пачатку 1930 году яго арыштовалі, і ён пачаў сябе выдаваць за агента варшаўскага ўраду. Калі трэба было пацьвердзіць абвінавачаныне, пры-водзілі Красінскага, і ён спакойна гаварыў: «Так, мы належалі да нашае арганізацыі СВБ». Абвінавачаны хва-ляваўся, крычаў, съцвярджаў, што гэтага чалавека ён ніколі ня бачыў. На гэта Красінскі спакойна адказваў: «Нашая арганізацыя сакрэтная, нам не належала мяне ведаць, аднак мы былі ў нашым съпісе».

Многа шкоды зрабіў Красінскі, ба-гата папасаваў здароўя і нэрваў мала-дым арыштованым беларусам. За гэта яго кармілі з чэкісцкага стала, трымалі ў асобнай камэрэ, і спаў ён не на голых нарах, як усе арыштанты, а на мяккай пасыцелі. Калі яго выпус-кали ў прыбіральню, усе камэрэ зачы-нялі, а ў абодвух канцох калідора ста-навіліся ўзброенныя чырвонаармейцы, бо баяліся, што арыштованыя выла-маюць дзіўверы і нападуць на гэтага правакатара. Былі ў турмах выпадкі, калі зыняволеныя нападалі на правакатараў і забівалі іх. Турма вырабляе людзей зацятых і адчайных. Уесь час Красінскага трымалі аднаго, з намі не злучалі, яго аднаго адvezылі на мес-ца высылкі ў Шадрынск каля Урала, тэрмін ссылкі яму зменышылі напало-ву.

Апрача гэтых двох, былі і яшчэ правакатары, але яны былі значна драбнейшыя і асаблівай ролі ў спра-ве нацдэмаў не адыгралі. Чэкісты яшчэ падсаджвалі ў камэрэ сваіх сэк-сатаў — укрытых чэкістаў; у некато-рых выпадках ім удавалася маскавац-ца. З пасобных урываў яны будавалі цэлае абвінавачаныне.

Усёж-такі правакатарскіх съвед-чаньня ю Красінскага было недастат-кова, каб стварыць публічны працэс, бо Красінскі нікакі ролі ў нацыяналь-ным руху не адыгрываў. Ніхто ніколі не паверыў-бы, што польскі генэраль-ны штаб мог звязаць свае сакрэтныя пляны з такою дробнаю асабою, як Красінскі. Для публічнага працэсу пат-рэбна было, каб які-небудзь шырокія знатныя беларус адкрыта прызнаўся, што ён быў у сувязі з палякамі. Гэта дало-б патрэбны эфект.

На такую ролю лепш за ўсё на-даваўся былы прэм'ер Рады БНР Аляксандар Цывікевіч, але ён катэга-рычна адмовіўся стаць на такі шлях. Ён цвердзіў, што пры пераезьдзе

яму далі слова не ўспамінаць мінулага і радзіў чэкістам расстряляць яго без усякага працэсу. Адмовіліся ад прапановы стаць парвакатарам усе, хто вярнуўся з-за мякы, у тым ліку і акадэмік Смоліч.

Аркадзія Смоліча я ведаў па працы ў Інбелкульце, дзе ён кіраваў аддзелам прыроды і народнае гаспадаркі. Паходзіў ён з сям'і вясковага сівятара. Будучы яшчэ студэнтам, шмат падарожнічаў па Беларусі, вывучаў яе прыроду і геамарфалёгію. Пасъля сканчэння агранамічнага інстытуту А. Смоліч некалькі гадоў працаў аграномам і за гэты час сабраў многа матар'ялу аб беларускай вясковай гаспадарцы, аб прыродзе ды азнаёміўся з географічнай літаратурай аб Беларусі.

Ягоны падручнік «Географія Беларусі» — першае на Беларусі выданыне такога профілю — хутка заўважылі ня толькі ў Рasei (дзе на яго пачалі злосна нападаць — «за сэпаратысцкі ўхіл»), але і ў Эўропе — у Нямеччыне і Францыі.

Пасъля гэтага зявілася некалькі працаў Смоліча аб пабудове прамысловасці на Беларусі, у якіх ён крытыкаваў расейскія мэтады эканамічнага будаўніцтва: калі расейцы дазвалялі будаваць на Беларусі завод для вырабу трубаў, дык краны для гэтых трубаў вырабляліся недзе на Каўказе; калі на Беларусі вырабляліся жалезныя вёдры, дык дны для гэтых вёдраў рабілі дзе-небудзь на Урале, таму беларускія вырабы каштавалі даражэй.

Аркадзія Смоліча браў вельмі актыўны ўдзел у Першым Усебеларускім Кангрэсе. Менавіта яму належыць прапанова вывесыці з прэзыдыюму Кангрэсу памешчыка Рамана Скірмунта. Як сябра Рады БНР ён паехаў з Радаю на эміграцыю. Калі Смоліч быў у эміграцыі, амэрыканцы прапанавалі яму выехаць у ЗША, аднак Смоліч паверыў камуністам і паехаў у Савецкую Беларусь. Нейкі час ён працаў прафэсарам у БДУ, браў актыўны ўдзел у арганізацыі Беларускай Акадэміі, а затым займаў у БАН адказную пасаду. Пакуль і па яго не прыйшлі...

Мінула шэсцьць месяцаў ад пачатку майго арышту. Нас кармілі так, каб не памерлі з голаду, есьці хацелася заўсёды. Нам не дазвалялі праходак, не вадзілі ў лазню, не зымянялі бялізны, ня стрыглі, не дазвалялі атрымаваць перадачы і не давалі газетаў. У

нас паадрасталі бароды, а на галовах — доўгія валасы. Некаторыя з нас прыраклі насыць бароды ўвесь час, каб прыпамінаць, праз што нам давялося праўсць. Бялізна зусім парвалася, і шмат хто пачаў хадзіць голым. З-за адсутнасці ў харочо гародніны цынга пачала разъядцаць дзясны, яны крывавілі. Аднак чэкісты на гэта не зварочвалі ўвагі, яны ў адзін голас казалі, што трэба пакаяцца і асудзіць свае памылкі.

За месяцы нашага зыняволення мы асілілі турэмную азбуку, добра наўчыліся перастуквацца. Такім спосабам мы здабывалі звесткі аб tym, што творыцца навакол нас. Мы наўчыліся хаваць прылады, якімі рабілі надпісы на съценах. Між іншага, для надпісаў лепш за ўсё падыходзілі цывікі, бо цывіком можна было зрабіць глыбокі надпіс, які анучкоу съцерці нельга, — такі надпіс наступныя арыштаваныя маглі чытаць гадамі. У камэрах чэкісты часта рабілі ператрусы, звычайна ноччу, але нічога не знаходзілі.

Нас вартавалі і абслугоўвалі чырвонаармейцы з Саратаўскай вобласці. Яны былі горшыя за чэкістаў, горшыя за фашыстаў, гэта былі сапраўдныя зывяры. Пры раздачы абеду і вячэры саратаўскія вылюдкі бралі на дапамогу сабе арыштаваных за кантрабанду, за пераход мякы ці за спэкуляцыю. Бальшыня з гэтых кантрабандыстаў была лагодна настроеная да нас, і праз іх нам перадавалі і мы перадавалі запіскі ў далёкія камэры. Пры такой сыстэме сувязі мы былі больш-менш у курсе падзеяў.

Нас у камэры сядзела троє: прафэсар агракультуры І. Кісьлякоў, прафэсар географіі М. Азбукін і я. Аднойчы раніцою Азбукіна паклікалі на допыт. Вярнулі яго назад у камэру ўжо пад вечар. На допыце яму прапанавалі стаць на працэс і прасілі, каб і на нас паўплываў. Пры гэтым зь яго ўзялі слова, што аб гэтай просьбе ён нам ня скажа, а будзе дзейнічаць нібы сам ад сябе. Аднак папярэдзілі, што калі ён парушыць дадзеное слова і раскажа, тады хай не чакае добра.

Праз тыдзень міне выклікаў на допыт съледчы Сікорскі. Ён адразу прапанаваў стаць на працэс, я катэгарычна адмовіўся. Выглядала, што мой адказ не зрабіў на яго ніякага ўражання. Пахадзіўшы, ён адчыніў дзверы ў другі пакой і прапанаваў зайсьці туды на пару хвілін. Я зайшоў, дзверы адразу-ж замкнуліся, і я зас-

таяўся адзін. Гэта аказаўся не пакой, а балкона, з бакоў абцягнуты драцяною сеткаю, а зверху перакрыты жалезнімі кратамі — вылезыці з балкона было немагчыма. Я сядзеў там гадзіны тры, вельмі зьмёрз. Я і крычаў і стукаў — нішто не памагала. Нарэшце дзверы адчыніліся, перада мною стаў начальнік сакрэтнага аддзелу Аргаў, і, як-бы нічога не бывала, ён працягнуў:

— А, гэта вы! Ну, садзецца і пералічайце вашыя памылкі.

У мяне зуб на зуб не пападаў, я ня мог гаварыць, але, сабраўшыся зь сіламі, сказаў, што ніякіх памылак у мяне не было і законаў савецкіх я не парушаў. Доўга ён мне пагражаў, аднак, бачачы маю рашучасць, загадаў адвесыці назад у камэру.

Чэкісты доўгі час ціснулі на тое, што мы парушылі «мудрае вучэньне вялікага Сталіна»: будаваць культуру нацыянальную па форме і сацыялістычную па зымесцце. Калі-ж мы прасілі съледчых паказаць на прыкладах, дзе парушалася гэтая сталінская формула, дык аказвалася, што ні адзін зь іх нават і не ўяўляў сабе, што такое культура нацыянальная па форме і сацыялістычная па зымесцце. Ужо сёньня камуністы не гавораць аб пралетарскай мове, а тады, калі мы сядзелі, нашых моваведаў абвінавачвалі за тое, што яны ў сваіх працах ігнаравалі пралетарскую мову.

У часе допытаў мне часта закідалі, што я вучням падаваў матар'ял аднабакова — найбольш націскаючы на беларускі аспект. На гэта я адказваў, што стараўся заўсёды гаварыць па-беларуску — законам гэта не забаранялася, — а матар'ял заўсёды падаваў на прыстойным узроўні...

Неўзабаве пасъля міне ізноў узялі на допыт Азбукіна, але гэтым разам чэкісты ўжо падрыхтаваліся. Трэба сказаць, што Азбукін быў заядлы курэц, і чэкісты гэта ўлічылі. За тыдзень да допыту ў яго адбрапалі табаку, а бяз курыва ён зрабіўся проста варятам. На допыце яго трымалі на нагах цэлы дзень. На яго вачах чэкісты курылі, але яму не давалі ні сесці, ні закурыць. Нарэшце ён ня вытрымаў і згадзіўся паказваць на сябе і на іншых. Яго накармілі, далі закурыць, ды і з сабой далі яшчэ штук пяць папяросаў. Вярнуўшыся ў камэру, Азбукін сказаў, што становіцца на шлях пакаянья. Потым высыпаў з кішэні на стол табаку і кажа, што гэта яму аванс за тое, каб ублытаў Смолі-

ча як шкодніка. Уся камэра страшэнна абурылася.

Прайшоў дзень, Азбукін, як ка-жуць, прыйшоў да сябе, супакоўся крыху і перад усёй камэрой заявіў, што ня будзе пісаць ні на сябе, ні на іншых — няхай страляюць. Сваё слова ён стрымаў. Праз тыдзень Азбукін на іншой паклікалі на допыт, але ён нічога не напісаў, а паперу, што далі для пісання паказанья, усю скурылі. За тое, што ён не датрымаў дадзенага слова, чэкісты страшэнна зьдзекаваліся зь яго: піхалі, зневажалі апошнімі словамі, плявалі ў твар, толькі Азбукін застаўся цвёрдым і ні на якія кампрамісы не пайшоў.

Пасыль А. Цывікевіча і А. Смоліча найбольш адпаведным кандыдатам для публічнага працэсу быў бы Я. Лёсік. Пры царскім урадзе Лёсік гадоў пяць хадзіў у кандалох, чалавек ён быў цвёрды, вясёлы і засёды гатовы змагацца. Лёсік быў сялянскага паходжання. Здабыўшы пэдагагічную адукцыю, ён паехаў працаваць настаўнікам у Чарнігашчыну і падбухторваў там сялянаў на паўстаньне супроць памешчыка. Яго арыштавалі, з-пад арышту яму ўдалося ўцячы ў Нясьвіж. Тут нельга было дойга хавацца, бо яго ўсе ведалі. Нясьвіскія настаўнікі сабралі гроши і адправілі яго ў Пецярбург. Там ён нейкі час хаваўся ў прафэсара Вацлава Іваноўскага, які быў выкладчыкам хіміі ў Політэхнічным Інстытуце. Потым яму дапамагла беларуская суполка «Загляненіе сонца і наша ваконца». Суполка забясьпечыла яго дакумэнтамі і грашымі ды паслала ў Менск да Алеся Гаруна на нелегальную працу. У Менску Лёсіка арыштавалі разам з Гаруном за беларускую дзейнасць і абодвух выслалі на катаргу.

Да нас дайшлі звесткі, што Язэп Лёсік нібыта згадзіўся стаць на публічны працэс. Але для публічнага працэсу аднаго Лёсіка было мала. Патрэбна было яшчэ некалькіх знаных беларусаў.

Далейшы выбар прыйшоўся на акадэміка Сыцяпана Некрашэвіча. Гэта быў вельмі ведамы і аўтарытэтны беларус. У 1915 годзе ён арганізаваў зь беларускіх уцекачоў у Адэсе моцнае беларускае згуртаванье. У часе рэвалюцыі Некрашэвіч браў актыўны ўдзел у арганізацыі беларускіх палкоў на Румынскім фронце. Ужо пры савецкай уладзе савецкі беларускі ўрад паслаў яго ў Кракаў, ён купіў там у польскага магната за пяцьдзе-

сят тысячаў залатых рублёў вялікую бібліятэку, прысьвечаную Літоўскай Русі, і прывёз гэту бібліятэку ў Менск.

У Сыцяпана Некрашэвіча было выдатнае нацыянальнае мінулае, і камуністы вельмі настойліва пачалі прыставаць, каб ён стаў на адкрыты працэс і адгугляў ролю правакатара. Некрашэвіч цвёрда вырашыў ня браць на сябе гэтага «звання». Ён сядзеў у нутраной турме, так званай «камэрыканцы». Аднойчы, калі яго выпусьцілі ў прыбіральню, ён кінуўся ўніз з другога паверху і паламаў ногі. Яго паклалі ў турэмную бальніцу і дойга лячылі.

Чуткі аб спробе самагубства Некрашэвіча прайшлі ва ўсе камэры, дайшлі яны і да Лёсіка. Ён таксама сядзеў у «камэрыканцы». Тады Лёсік напісаў запіску Некрашэвічу і перадаў яе праз арыштаванага кантрабандыста, які разносіў ежу па камэрах. У запісцы Лёсік напісаў: «Сыцяпан, згаджайся, а на судзе мы адмовімся ад гэтых паказаньняў і выкryем іх подласьць», — ды падпісаўся: «Язэп». Запіска папала на стол съледчага, якому быў ведамы зъмест і папярэдніх Лёсікаўых запісак. Лёсіка паклікалі, каб ён даў тлумачэнне аб сваіх паводзінах, а ён пачаў адвінавачваць чэкісту. Тады яны, добра назьдзекаваўшыся, пасадзілі яго ў агульную камэру на агульны пакой. Да гэтага-ж часу Лёсік сядзеў у асобнай камэры і атрымваў лепшую ежу.

Няўдачы не спынілі чэкісту — яны працягвалі пошуки выкryвальника. У аднэй з камэраў «камэрыканкі» сядзеў народны камісар земляробства Беларусі Зыміцер Прышчапаў. Яго вінавацілі ў тым, што ён нарабіў кулацкіх хутароў, а гэта, паводле камуністычнай тэорыі, узмацніла капіталізм у сельскай гаспадарцы і пашкодзіла калектывізацыі сялянскіх гаспадарак. Справу Прышчапаў ўплятапілі ў адно з нацдэмамі. Прышчапаў быў асобаю ведамай і ўплывовай, таму чэкісты зьбіраліся адвесці яму на працэсе ролю правакатара. Але Прышчепаў наважыўся ад гэтай ролі. Для гэтага ён зрабіў з падштанікаў і ніжняе сарочкі вяроўку. Уночы зачапіў вяроўку за паравы радыятар, прымацаваны да столі, стаў на прымачаваную да съцяны койку, усадзіў галаву ў пятлю і адгінуўся. Вяроўка парвалася і ён грымнуўся на падлогу. Самазабойства не ўдалося. Яго паклікалі на допыт, але Прышчепаў ня быў пакорлівы і гатовы на паслугі — ён адвінавачваў самую Кампартыю.

Камуністам стала ясна, што ні Лё-

сіка, ні Некрашэвіча, ні Прышчэпава нельга было ставіць на працэс. Калі гэта высьветлілася, чэкісты страцілі надзею знайсці адпаведных асобаў сярод старэйшых, больш аўтарытэтных нацдэмамаў-арыштантаў. Яны змаглі-б знайсці правакатараў сярод менш ведамых беларусаў. Толькі гэта не зрабіла-б патрэбнага ўражання на грамадзтва. Выглядала так, што працэс стварыць нельга, а Москва вымагала такога працэсу. Адпаведнага чалавека пачалі шукаць сярод беларусаў, што засталіся на волі.

Гэтым разам чэкісты ўзяліся за Янку Купалу. Паэта забралі з дому і павезлы ў ГПУ, каб там угаварыць, уламаць яго стаць на працэс. Па дарозе Купала паспрабаваў учыніць самагубства, і такім парадкам яго прыйшлося пакласці ў шпіталь. Пасыль ўсіх гэтих няўдач камуністы сабралі нараду і начальнік сакрэтнага аддзелу Аргаў прапанаваў прыцягнучы да гэтага спраўы прэзыдэнта БАН праф. Ігнатоўскага. Запыталі Москву і атрымалі згоду ад маскоўскага ГПУ. Тады ўжо прыступілі да арганізацыі працэсу разам з мясцовымі камуністамі.

Мінулае Ігнатоўскага было далёка не на карысць яму як камуністу: камуністам ён стаў толькі ў 1919 годзе.

Будучы яшчэ студэнтам, малады Ігнатоўскі выступаў з дакладамі на студэнцкіх сходах аб тым, што Беларусь на ёсць часткаю Pacei, гэта зусім апрычоны край, які мае сваю ўласную гісторыю і павінен мець сваё самакірауніцтва. За такія даклады царскі ўрад у 1908 годзе выслаў яго ў Аланецкую губэрню на трэх гады. Адбыўшыся ссылку, Ігнатоўскі далучыўся да нелегальнай партыі беларускіх эсэраў. Ён пачаў працаваць выкладчыкам гісторыі ў розных гімназіях і адначасова распрацоўваў курс беларускай гісторыі для сярэдніх школаў.

Пасыль Лютаўскай рэвалюцыі Ігнатоўскі зарганізаваў у Менску настаўніцкі інстытут і быў першым дырэктарам гэтага інстытуту. У гэты час ён далучыўся да менскай падпольнай камуністычнай арганізацыі. У 1920 годзе Менск вызвалілі ад палякоў і Ігнатоўскі стаў наркамам асьветы. На гэтай пасадзе ён многа зрабіў для таго, каб перавесці выкладанье ў сярэдніх школах на беларускую мову.

У палітычнай дзейнасці Ігнатоўскі заўсёды арыентаваўся на беларускія нацыянальныя партыі. У сваіх працах па гісторыі Беларусі Ігнатоўскі абвяргаў цверджанье расейскіх гісторыкаў, што беларусы нібыта зьяўляюцца

расейской народнасьцю, ён даў выдатнае гістарычнае абгрунтаваньне беларускае дзяржайнасці.

Ігнатоўскага адразу не арыштавалі, а паклікалі на допыт да самога начальніка ГПУ Рапапорта. А той зъянрнуўся да Ігнатоўскага з такімі словамі:

— Раскажэце нам пра тайны мадрыдзкага двара.

Што адказаў яму Ігнатоўскі, не ўдаўся даведацца. Толькі трымалі яго ў кабінэце Рапапорта доўга. Пры гэтым у часе допыту туды заходзілі съледчыя з паперамі, трэба думачы, што яны прыносялі фальшывыя паказаньні, складзеныя самімі чэкістамі. Тут дарэчы будзе сказаць, што ў практыцы ГПУ ўжываўся такі мэтад: ад імя аднага з арыштаваных пішуцца фальшывыя съведчаньні на таго, каго хочуць арыштаваць, тады фальшыва абвінавачаны мусіць апраўдвацца. Як казалі съведкі, ад Рапапорта Ігнатоўскі выйшаў вельмі ўсхваліванны, адзін пайшоў дадому і ў той самы вечар застрэліўся. Гэтым ён ухіліўся ад ролі абвінаваўцы і не дапусціў стварэння працэсу нацдэмай.

Верагодна, менавіта самагубства Ігнатоўскага стала вырашальнym у падрыхтоўцы працэсу над нацдэмамі — пляні Масквы праваліўся. Пасыля гэтага нам дазволілі атрымаваць харчовыя перадачы, паstryглі, пагалілі першы раз за дзесяць месяцаў. А праз кароткі час нас усіх адправілі ў Москву, у Бутырскую турму, а адтоль у высылку.

Гэта была першая стадыя пагрому нацыянал-дэмакратай, за гэтай стадыяй неўзабаве наступіла другая, а потым і трэцяя. Першы раз сярод арыштаваных было многа маладых хлапцоў. Усё, чаго ад іх вымагалі, — выступіць у працэсе супроты старэйшага пакалення беларускіх дзеячоў. Ніхто гэта-

га не зрабіў. Адзін толькі Але́сь Ду́дар напісаў до́сыць брудны верш супроты нацдэмам, і яго выпусьцілі. Аднак крыху пазней яго і зноў арыштавалі і адправілі ў высылку, адкуль ён ужо не вярнуўся.

**Яўхім Кіпель. «Эпізоды».
Нью Ёрк. Выдавецтва газеты
«Беларус». 1998**

ЗА ЧТО? ПОЧЕМУ? ЗАЧЕМ?

Сергей Граховский

ми о приведении приговора в исполнение, где-то и по сей день еще живут натренированные в стрельбе по живым мишениям «ворониловские стрелки». Не все они пошли вслед за своими жертвами, не все уже прожили свои окаянные жизни, многие ходят рядом с нами, получают персональные пенсии, прикреплены к незвестом народу распределителям — и балычок не пахнет человечиной — и, наверное, спокойно спят. А совесть? Не мучила и не мучит. Чего не было, того и нет. За многие годы духовного опустошения эта моральная категория утрачена навсегда служанками и прислужниками кровавого режима, готовыми выполнить любой бессмысленный и преступный приказ. Они как манкурты — если велено, и родную мать пристрелят.

Минуло более полувека, а память вновь и вновь возвращается в тот дождливый октябрьский вечер 1936 года. Я работал в радиокомитете. Рано подготовил и сдал тексты передач, но домой идти не хотелось: сплонялся по редакции, листал подшивки газет, отчего-то было боязно выйти на бесприютную слякотную улицу. Потолкался в гастрономе, постоял в очередях, доехал трамваем до Комаровки и поплелся по темной и грязной Цнянской улице к баражного типа дому, где и мне выделили комнатку. Издали увидел освещенное свое окно, и обуяло тревожное предчувствие, навалился неведомый страх. Предчувствие не обмануло: беда поджидала меня, в тот вечер, 19 октября, она провела траурную черту в моей жизни.

Вошел в комнату и опешил: заплаканная жена сидела на кровати, а за столом двое военных с летными петлицами и лейтенантскими кубарями листали книги, снятые с этажерки. Чтобы меньше бросаться в глаза, оперативники нередко являлись в общевойсковой, а то и в гражданской одежде. Странно, но страхи отступили, я даже успокоился — я знал, что никакой вины за мною нет. Единственное, чему можно было бы придраться, так это к тому, что, вернувшись из командировки в пограничный район, я не успел своевременно сдать в комендатуру визу, но это ж мелочь. Она, наверное, и послужила причиной столь нежданного визита. Я полюбопытствовал, по какому праву они роются в моих книгах, — мне протянули ордер на обыск и на арест.

Однако и это меня не сразило. Подумал, попугают, побранят и к утру оставят в покое. Оперативники продолжали свое занятие: внимательно всматривались в каждую страницу. Книги, в которых находили пометки, подчеркивания, откладывали в сторону, складывали в папку мои исчерканные черновики, письма и фотоснимки. Глядел я на их работу, глядел, покуда не сморил сон. Я прилег и уснул.

В пять утра загудела под окном машина, раздались топот и незнакомые голоса людей, ворвавшихся в мою комнатку в коммунальной квартире радиокомитетского дома. Я отыскал его после войны. Он еще долго стоял средь новых многоэтажек. Я ходил вокруг него, смотрел на прежнее мое окно, видел в нем какие-то силуэты, но зайдти не отважился, боялся, что расплачусь. На том пороге оборвалась моя молодость, на всегда потеряна любовь, там увидело свет мое дитя, только ж я его никогда не видел, скоро и оно стало жертвой кровавого террора: жену с ребенком на руках выбросили из ведомственной квартиры, исключили из института. Без денег, до самых морозов они ночевали в сквере на площади Свободы, родные и знакомые боялись дать им приют, помочь хоть чем-то. Когда жена похоронила сына, то подалась на дальний торфозавод, и наши пути разошлись на всегда.

Пять вооруженных человекувзили меня в ту промозглую октябрскую рань в неизвестность. Рядом сидел мой будущий следователь, высокий, с серым лицом и темными кругами под глазами старший сержант Довголенко, с другой стороны жался маленький, в кожаном пальто, с овечим профилем начальник секретно-политического отдела Шлифенсон, в затылок гнилью зубов дышал высоченный милиционер, впереди сидели на стопках изъятых у меня книг оба «летчика». Даже Чехов и Горький попали в крамольную литературу.

По дороге меня уже по-настоящему охватила тревога: если их столько собралось, дело, получается, не в визе. Ломая голову, что же такое я мог натворить, но ничего не могу припомнить. И ощущение беды сжимает сердце, стучит в висках.

Привезли к тому самому подъезду, в который я не однажды входил

за визой, повели в подземелье. В пустой огромной комнате многоопытный тюремщик мгновенно посрезал все металлические пуговицы и крючки, вытянул из ботинок шнурки, раздел, как в бане, приказал нагнуться и осмотрел то, что не всякий врач осматривает. А в дверях ожидал «выводной». Но как идти, когда все сваливается, а руки надо держать за спиной? Оторвал оторочку носового платка, кое-как подвязал в поясе брюки, и повели меня длинными продыряленными «Беломором» коридорами на пятый этаж в небольшую комнату. В окне увидел холодное рассветное небо в темно-синих тучах с багровыми потеками от спрятанного где-то солнца. Слева за столом что-то писал Довголенко. На нем была серо-зеленая габардиновая гимнастерка, на левом рукаве выше локтя чекистская эмблема—вышитые в овале щит и меч, над манжетами — три пунцовевые нашивки, похожие на сердца. Следователь указал мне на канцелярский стул, прикрученный в углу к полу. Окно выходило на Республиканскую улицу. По ней шел трамвай, в него садились люди, на обувную фабрику торопились рабочие, бежали дети в школу. Еще вчера вот так же ходил и я, но с этой ночи прежний мир стал для меня чужим и недосягаемым, все дорогое и желанное осталось за не-преодолимой стеною, имя которой—неволя. Следователь молчит, что-то пишет, лишь время от времени зыркает в мою сторону. Яркая настольная лампа слепит мне глаза. Я откинулся на спинку стула и по привычке положил ногу на ногу. «Сядьте как положено: спину не опираться, ноги поставить ровно, руки на колени. И так всегда». Тогда я еще не догадывался, что в этой утомительной позе мне придется сидеть и по трое суток кряду, пока не потеряю сознание и не сплюзну на пол, а молодые откормленные следователи тем временем, попивая чай с бутербродами, будут смеяться друг друга, как заводные: «Признавайся в контрреволюционной троцкистской деятельности». И когда в коридоре вдруг заскрипят сапоги, следователь будет вскакивать, грохать кулаком по столу, кричать и сыпать отборными матюгами. Стихнут шаги — стихнет и следователь, примется копаться в бумажках, звонить домой, перешучиваться с женой и дочуршко и на вопрос, наверное, когда придет, отвечать: «Да тут один

тип у меня никак не хочет разоружаться, но никуда не денется».

На третьи сутки меня бросили в одиночку в так называемой «американке». Уже само по себе это здание способно подавить волю, деморализовать любого человека. Во дворе следственного корпуса стоит круглая, как водокачка, из серого бетона, с маленькими зарешеченными окошками внутренняя тюрьма. Подводя к ней, выводной, «вертухай», он же «полка», как зовут его арестанты, трижды свистит. А для чего, я не сразу понял. Один вертухай не умел свистеть. Из толстых, как сосиски, губ вырывалось какое-то шипение. Подвел он меня к дверям и приказывает: «Свистни». — «А я не умею», — отвечаю. «Свистни, мать-перемать!» Стоим. Думаю, хоть подышу свежим воздухом, а вертухай из шкуры вон лежет — надо же вести другого арестанта, а он со мною возится. Свистом они предупреждали надзирателей, чтоб, уласи Боже, не встретились, не увидели друг друга невольники.

Мой первый выводной был хороший свистун и, услышав ответный свист, ввел меня в это круглое сооружение, похожее на цирк, довольно-таки светлое. На первом этаже — четыре серых железных двери, с «кормушками» и «волчками». Пахнет свежей масляной краской, настоящей, на олифе. Этот запах запомнился навсегда — едва почувствую, как вспоминается «американка». Над головою секторами разбегается металлическое переплетение, на него наброшена веревочная сетка, посередине, на круглом мостке стоит надзиратель. Десять ступенек вверх, и я оказываюсь на красной ковровой дорожке, постеленной по кругу, над головою стеклянный купол. В стенах восемнадцать дверей. По дорожке, кругами, ходит второй надзиратель, заглядывает в волчки в каждую камеру, порою бухает в дверь, предупреждает кого-то невидимого: «Не спать!» — и идет дальше. Передо мною сама открывается дверь, и эта неожиданность поражает (а это надзиратель повернул на пульте ключ). Вошел, и дверь мягко щелкнула, как дверь западни. Камера, усеченный сектор круга, напоминает гроб. Под потолком — зарешченное оконце из непрозрачного толстого стекла. Железный топчан с матрацем прикреплен намертво к стене, в углу вмурованы столик и скамеечка, возле двери — тумбоч-

ка и параша. Вот и вся обстановка. На тумбочке — три пайки хлеба и шесть кусочков сахара за те дни, что пробыл у следователей.

Единственное желание — заснуть и заснуть. Только ткнулся к постели, открылась кормушка, проснулось прыщавое лицо «ходока по кругу»: «До отбоя ложиться запрещается, спать сидя тоже нельзя. За нарушение — карцер. Понятно?» — «Нормальному человеку понять это невозможно». — «Ничего, посидишь, поймешь». Кормушка бесшумно закрылась, и я действительно и понял, и ощутил весь ужас своего положения.

Ни баланда, ни хлеб в рот не лезли. Я ходил по камере, пять шагов от стены до двери и обратно, а в голове вертелись, сверлили мозг одни и те же мысли: «За что? Почему? Ради чего? Кому это нужно, — выставлять меня врагом народа?» Пока еще верилось, что разберутся, убедятся в моей невиновности и отпустят домой, где молоденькая жена ожидает со дня на день ребенка. Как она? Что с нею? Кто ей поможет? Ведь наши люди воспитаны в извечной бдительности, в страхе, даже близкие отворачиваются от семьи осужденного. К счастью, я ошибался. Когда дети отрекались от отцов, жены — от мужей, мой двоюродный брат, известный хирург Николай Иванович Бобрик, не только не отвернулся от моей несчастной жены, он не побоялся звонить моему следователю, выстаивать с передачами очереди перед тюрьмой, он не оставлял меня до последнего дня моей неволи.

Тяжкие мысли не покидали, в глазах мельтешили разноцветные зайчики, в голове гудела и звенела кузница. Я садился на скамейку, подпирал рукою щеку — и сами по себе закрывались глаза, и тотчас стук в дверь возвращал в действительность: «Не спать!».

Дождался наконец отбоя, провалился в сон. Спустя какой-то час — стук ключом по железной двери, голос из распахнутой кормушки: «Быстро на допрос. Давай, давай! Повеселивайся!» Подхватился, никак не соображу, где я, что со мною, а когда дошло — бросило в дрожь и застучали зубы, руки трясутся и не попадают в рукава, хорошо хоть, что не надо зашнуровывать ботинки и затегивать пуговицы: все обрезано, все нараспашку.

Руки назад, свист — и повели через узкий двор, а во дворе, как в трубе, скуют пронзительный влажный ветер. В тупике навалена груда бумаг, папок, конвертов с письмами и фотографиями.

Их бросает в специальную печь невысокий военный, а второй орудует длинной кочергой, разбивает комья пепла. Сколько там сгорело рукописей, документов, диссертаций, снимков, дневников — и писем! Целый год, пока был под следствием, та зловещая печь не гасла. А сколько еетопили до меня и после?

На каждом повороте длинных коридоров со множеством дверей мой выводной свистит или звенит ключами и наконец снова приводит в узкую комнату Довголенки. Пока шел, наслушался приглушенных криков, топота, стенаний и плача, доносившихся из кабинетов следователей. Самая «работа» — с полуночи и до рассвета. Днем «конвойеры» проходили тише, днем человека выматывали бесконницей и угрозами уничтожить родственников, расстрелять на глазах жену. «Так ведь она же беременна!» — «Ну и что? Кому нужны байструки врагов народа?» Логика следователей железная.

Уже в который раз следователь заполняет мою анкету, задает одни и те же вопросы — путает, старается поймать на противоречиях. Упрямо пишет: «Место рождения — Польша». Как ни доказываю, что местность, где я родился и прожил десять месяцев до империалистической войны, никогда польской не была, ее временно захватывало правительство Пилсудского, — переубедить не могу. Да он и не хочет, ему так надо. Гремят матюги и кулак по столу: «Не учи меня! Лучше сознавайся в контрреволюционной троцкистской деятельности! Разоруженный враг нам не страшен. Запомни, что сказал Горький: если враг не сдается, его уничтожают! Уничтожим и тебя. Шлепнем — вот тебе и следствие, и суд». — «Без суда никто не имеет права карать», — упираюсь я. «Эх ты, наивный желторотый щенок. Пристрелим и составим акт, что убит при попытке к бегству, тогда и доказывай, что невиновен». Думаю — логично, здесь может быть все; Если я троцкист, то почему не могу стать покойником? Мне называют членов моей организации, а я отродясь не слыхал фамилий — Барсуков, Левашов,

Шляхтич. И мне кричат: «Врешь! Признаешься!» Помалу начинаю понимать, что тут правду считают ложью, а ложь — правдою. И работает безостановочный конвейер по трое суток, без сна, без еды и воды, а следователям приносят чай с лимоном, бутерброды с колбасой, апельсины, шоколад и пачки «Беломора». У меня пухнут уши от желания закурить, и я жадно втягиваю дым, выдохнутый следователем.

После допроса снова камера, снова: «Не спать!» И так день за днем. Горелой спичкой делаю черточки в нише окна. Ого, уже тридцать три, а я собирался утром того же дня быть дома...

Первая ночь без допроса обрадовала и удивила — проспал до подъема на одном боку. И днем не потревожили. Ни книг, ни газет — думай о своих «преступлениях», готовь признания. А в чём признаваться, не знает даже следователь — кроме ничего не значащих фамилий, ничего мне не предъявил. Меряю шагами камеру, наматываю километры, хорошо хоть, ходить не запрещают. А мысли замыкаются на Тане, как она там, что с нею? В эти дни она должна стать матерью. Как ни упрашивал следователя узнать о ее судьбе, ответ один: «Признаешься — дам свидание. Что ты за отец, если не хочешь даже узнати, кто у тебя родился! Не признаешься — посадим и ее, ребенка сдадим и приют и поменяем фамилию, чтоб никогда не нашли». Я впервые встретился с подобной бесчеловечностью. Еще недавно чуть ли не каждый день проходил мимо этого здания. Неприятный холод закрадывался в душу, но я и представить не мог, какая жестокость и какое звериное беззаконие властвуют за его стенами.

Молился: только бы не сойти с ума.

И вот однажды подкинули мне в камеру человека, уже стоявшего на грани сумасшествия. И кого? Того самого Сергея Шляхтича, о котором у меня так настойчиво допытывался следователь. Едва ввели его, глазок в двери уже больше не закрывался: хотели знать, действительно ли мы незнакомы. Мой несчастный сосед в минуты просветления рассказывал, что учился в вечернем пединституте вместе с Клименком и как-то увидел у него тот злосчастный дискуссионный сборник со статьей Троцкого — вот и все, больше ничего и никого он

не знал. День и ночь Шляхтич ходил по камере, что-то бормотал, глаза горели малиновым огнем. Он будил меня, плакал и говорил, что одиночная мать только и надеялась на него, а теперь изойдёт слезами и отдаст Богу душу. Как мог, я утешал его и сам глотал слезы. Молодой белокурый красавец бредил наяву, бился головою в стену, кричал: «Мамочка, я ж не виноват ни в чем! Мамочка, прости! Федя, что ты натворил!..» Видимо, убедившись, что мы не были знакомы, моего больного тёзку вскоре забрали из камеры и обо мне на целую неделю словно бы забыли. Даже подумалось, что убедились в моей невиновности. Ах нет, не уверились и не забыли. Вызвали поздней ночью. Довголенко разглядывал какие-то документы в выдвинутом ящике стола, перелистывал, крутил головою, усмехался, будто бы меня тут и не было. На шкафу я увидел перевязанные стопки книг и журналов: значит, привезли кого-то новенького. Довголенко показал мне раскрытый членский билет Союза писателей: «Узнадете?» От неожиданности я едва выдавил: «Неужели и Тишка Гартный?..» — «Тут он, тут ваш вождь. Ну, может, теперь будем говорить правду? Мы думали, что взяли троцкиста, а выходит, никакой вы не троцкист...» — «Я ж вам говорил...» — Спокойно, молодой человек, запомни — двери у нас открываются только в одну сторону. Есть человек, будет и дело... Ведь вы, как оказалось, белорусский националист. А этот ваш идеальный руководитель,— он потряс писательским, билетом Гартного,— на таких желторотых и рассчитывал. Теперь давайте рассказывать о своей контрреволюционной националистической деятельности. Честно признаешься — поможете следствию,

два-три года проверим в трудовой обстановке — и вернетесь к прежней работе... Не разоружишься — раздадим и размажем по стене, и следа не останется».

Так переинчили мои «преступные деяния».. Следствие тянулось целый год. Меня переводили из «американки» в тюрьму, из тюрьмы — обратно в одиночку, менялись следователи, но песня оставалась старой. Я узнал, что где-то тут рядом томятся мои институтские товарищи, мне зачитывали какую-то невероятную чушь: встреча нескольких друзей за бутылкой вина преподносилась как контрреволюционное сбощице и заговор. Особенно напирали на связь с академиком Замотиным. Его dochь Таня, студентка-филолог, пригласила ребят из нашей группы к себе домой. Мы бывали у любимого профессора на консультациях, но вот в гости попали впервые. Это было так здорово и неожиданно...

В просторной, с высоким потолком столовой был накрыт стол. На белой скатерти перепивались перламутром тарелки, тарелочки. Возле них блестели приборы — ножи и вилки, стояли розетки, соусницы. Все это мы видели впервые в жизни и растерялись, не зная, что к чему и как за что браться. Молча жались по углам. Обаятельный, веселый и остроумный хозяин как-то быстро и незаметно снял напряжение, и за столом мы не чувствовали себя скованно. А потом пели и даже танцевали.

Вместе с нами был один молчаливый парень, Танин однокурсник. Уж не он ли помог следствию узнать, что пили да ели и где кто сидел? Узнать и про то, чего и в помине не было и быть не могло. Мы ж были дисциплинированными, запрограммированными, законопаченными комсомольцами и даже танцевали.

ОБЪЯВЛЕНИЕ

Если вас необоснованно уволили с работы, задержали выплату зарплаты, отказали в рассмотрении обращения, если нарушили ваше право, установленное Конституцией и законами – обращайтесь в общественную приемную Белорусского Хельсинкского Комитета.

Контактный телефон: 41522 (Игорь Кирин)

цами,— про якобы рассказанные со смаком политические анекдоты. Никто из арестованных не подтвердил навета, подсунутого следствием, но и это не спасло профессора, потому что одному из его учеников уж очень не терпелось заполучить должность своего учителя. В то время любое место освобождалось легко и просто — «сигналом» в органы. Просигналил и претендент на должность Замотина, и профессора продержали почти три года под следствием, и умер он исполняющим должность дневального лагерного барака. А в наших протоколах осталось «сборище» на его квартире.

За то время, что я находился под следствием, меня дважды водили на инсценированный расстрел. Будили далеко за полночь, одеться не давали, вели прямо в белье, но не в следственный корпус, а в глубокое темное подземелье, пропахшее тленом и карболиком, ставили лицом к бетонной стене, спрашивали «последний раз», подпишу я или нет протокол об участии в национал-фашистской организации, клацали затвором, били под дых и вели обратно в камеру «подумать». И теперь не понимаю, почему не спустили тогда курок.

Сергей Граховский. «Зона молчания». Москва, «Советский писатель». 1991

БЕЛСАТ_{tv}
BELSAT

Белсат TV – твоя права выбору!
Спадарожнікі «SIRIUS» (пазіцыя 5°E,
палярызацыя H, частата 12 379,6 МГц)
і «Astra 1 Kr» (пазіцыя 19,2° E,
палярызацыя H, частата 10773 МГц)
<http://www.belsat.eu/>